

Fotók: Bócsi Krisztián

– Kutszegi Csaba

Megy-e a tánc tagozatok által a világ elébb?

Nem kevesebbre vállalkozom, mint hogy a címben („reformkori stílusban”) megfogalmazott kérdésre választ keressek. Különös okom nincs Vörösmarty Mihályra és korára utalni, hiszen mai közállapotaink és közkerülményeink igen kevésbé vethetők össze a cirka másfél száz évvel korábbiakkal (az előbbiek ma sokkal jobbak, az utóbbiak elszomorítóan rosszabbak), de a *Gondolatok a könyvtárban* című költeményben megfogalmazott néhány kérdés tárgyam vizsgálatakor igencsak kapóra jön.

Miért van szükség kortárs táncra? Vörösmarty népért-nemzetért-emberiségért hevülő indulatával: „Miért e lom?” Hogy „mint a juh a gyepen, legeljünk rajta”? Hogy a színházi élménytől „zabáltan elhenyéljük a napot”? Nem lehet nem észrevenni, hogy ez utóbbi kérdés, ha szándékolatlanul is, de mennyire utal korunk fogyasztási szokásaira (is). A nézőt persze sem hibáztatni, sem leváltani nem lehet, de tény: honunk imponáló színházlátogatási statisztikái mögött békés, zavarmentes és kényelmes jóllakottságot megcélzó fogyasztói „kultúra” lappang, és ezt jól tudják a színházi „étlapok” összeállítói (azért is jók a statisztikák).

Az előadó-művészeti törvény egyrészről nem csekély összeget, a színházak támogatásának tíz százalékát biztosítja innovációra, másrészről meg – más kategóriában regisztrált együttesek vagy tagozatok számára – a jobb anyagi boldogulást nagyobb nézőszámhoz is köti. Ez még önmagában nem feloldhatatlan ellentmondás, de ha ehhez hozzávesszük, hogy az önkormányzati támogatású, esetleg több tagozatú színházak direktorai munkájuk eredményességét viszonylag egzaktan csak a látogatottsági statisztikákkal tudják mérni-bizonyítani, könnyen megérthetővé válik, hogy a nézőszámot miért tekintik sokan mindenható istennek. Magyarázat, indok, ideológia aztán bőven akad, dumapiacainkon tradicionálisan színes a kínálat, de akármennyire szép „a színház a nézőkért van” gondolat, a nézőszám emelésére és megtartására tett erőfeszítések zöme nem kultúrmisszió, hanem megélhetésért (talpon és pozícióban maradásért) vívott harc. Persze a harcosokra az vesse az első követ, aki úgy akar élni, hogy nem akar megélni.

Nem is az a baj, hogy a színházi élet szereplői szeretnének megélni (urambocsá, akár jól is élni), hanem az, hogy a megélhetési színház ideológiája suttyomban „A színház” ideológiájává lett, mintha a színház *sui generis* jellemzője volna az, hogy sok-sok nézőt elszórakoztat, kipihenteti a publikummal a nap fáradalmait. A színház egyáltalán nem ezért van. A színházat annak idején nem erre találták ki (nem ezért „alakult ki”), és évszázadokon, évezredek át nem is erre fejlődött. A színház mindig is bele akart szólni, és bele is szólt nézője életébe, formálni akarta a világot, amelyben *játszódik*. Nem mindenhol használják ma sem a színházat revüpotléknak, és nem magyarázzák el mellé, hogy lehet igényesen és kulturáltan is szórakozni, kapcsolódni.

A múlt év decemberében a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ meghívására Edward Bond Budapestre látogatott, hogy részt vegyen a *Stop Acting! (Hagyd abba a színjátszást!)* elnevezésű TIE- (Theatre in Education) hétvégén. Az angol színház hetvenhat éves fenegyereke szívesen vall színházfelfogásáról. Szerinte

dráma nélkül nem lehetünk emberek, mert a tudatunk igényli, hogy megbirkózzon a világgal, és ehhez a színház mintául szolgálhat. Azért nézünk *Hamletet* vagy *Antigonét*, mert önmagunkat akarjuk megismerni, megtalálni. Az ókori görög demokrácia alapintézménye volt a színház. Nem-demokratikus társadalmakban nincs is szükség színházra, mert ott az uralkodó ideológia az önmagam létét firtató kérdésekre is kész, megkérdőjelezhetetlen válaszokat ad. Pedig minden emberi lény igényli, hogy maga fejesse ki, értelmezze a világot, és ehhez nem kész válaszokra, hanem hatásosan megfogalmazott, valódi kérdésekre van szüksége, olyanokra, amelyeket a színházi előadás tud megfogalmazni. Bond szerint manapság több színház van, mint valaha, de ezek többsége nem drámával, hanem fogyasztással foglalkozik. Ha a tömeget szórakoztatják, csöcselékké válik, mert a hamis összetartozásban eltűnnek az egyének. E bondi tételhez magam fogalmazom meg a kérdést: vajon milyen demokráciabizonyítványt állít ki magáról az a (kulturális) (ön)kormányzat, amelyik a gondolkodtató színház helyett az önmagam megismeréséből és a világ lényeges történéseinek megértéséből kikapcsoló színházat támogatja? A kikapcsolódást kínáló színház ugyanis kikapcsoló színház is.

A magyar színházi életben a legmélyebb törésvonal nem a különböző politikai pártok körül felsorakozó csoportosulások mentén húzódik, hanem a gondolkodásra készítő és „kikapcsoló” színház között mélyül. A butaságnak és az elbutított emberek feletti uralkodás iránti vágyak nincs *ab ovo* jobbos vagy balos színezete. Minden hatalomra jutó ideológia szereti megfélemlíthetetlen válaszokkal elhallgattatni az „izgága” kérdezőket. Ennek kifinomult, kulturális módja az emberek butává, nem kérdezővé ringatása szórakoztató színházakban. Mindezzel nem akarom a szórakoztató (nép)színház létjogosultságát megkérdőjelezni, hiszen musicalre, show-táncra is ugyanúgy szükség van, mint látványos, nézőt vonzó sportokra, csak hangsúlyozni szeretném: a tudónek mindig el kell tudnia válni a májtól. Nem jó irány kortárs színházesztétikai látványkülsőségek között nézővel összekacsintgatva, lágyan szórakoztatni a nagyerdeműt, vagy – ugyanez másik irányból megfogalmazva – show-szerű egyvelegeket trendi, jelentésszerű tetsző mázzal leönteni, és nagyszerű eredményként korszerű, de mégis szórakoztató színházat emlegetni. Az elmúlt évad két új miskolci táncelőadásán mégis mintha valami ilyesmi történe. (Vörösmartyval szólva: „leírva áll a rettentő tanulság”).

Kozma Attila *Carmina buranáj*át május végén a veszprémi A Tánc Fesztiválján láttam: a fesztiválzáró gálán (versenyen kívül) igen szép közönségsikert aratott. Úgy hírlík, a miskolci közönség is rendszeresen ünnepli a darabot. Paradoxon, de feltételezem: a néző (tudom, nem szabad bántani, de ezzel nem is azt teszem) mindkét városban elsősorban önmagát ünnepli, vagyis a városát, amelyre büszke. Mert rangos művészeti fesztiválja, illetve táncársulata van. És személy szerint is önmagát, mert azzal, hogy érdeklődik és jegyet vált, támogatja a kultúrát, tehát rendes polgárként önmaga számára is dicséretre méltó tevékenységet folytat. (Bár vidéki városokban – a világon mindenhol – ter-

mészetesen erősebb a lokálpatriotizmus, de ez a nézői attitűd egyáltalán nem vidékspecifikus: ha kicsit módosult formában is, a budapesti közönség igen nagy részére is jellemző.)

A miskolci néző tehát lelkes tapssal jutalmazza a miskolci táncművészeket (és önmagát), pedig hasonló műfajú, elsősorban szórakoztató jellegű koreográfiát sokkal jobbakat láthat a televízióban, sokkal jobb táncosok előadásában. Ezt minden biztonnal észre is veszi. Sőt: biztos vagyok benne, hogy Kozma és a *Carmina* táncosai is alapvetően tisztában vannak azzal, hogy produkciójukkal a hazai és nemzetközi mezőnyben hova helyezhetik el magukat. Keményen fogalmazva: a közmegegyezésen

igen korlátozottan található. Ha jó zenére fiatalok lendületesen örömtáncolnak, Miskolcon csakis ugyanaz a színvonal nyújthat igazi szórakozást, mint Las Vegasban (feltéve, ha nem városomat és önmagam színházlátogatását ünneplem tapssal). Egészen más a helyzet (a helyi értékek vonatkozásában is), ha a nézőt nem elringatni akarom, hanem gondolkodásra készítő, de érzékekre (is) ható előadással véleményalkotásra készítem, beleszólak az életébe, meg akarom változtatni a világát, amelyben él.

Természetesen észrevettem, hogy Kozma *Carminája* nem szimplán szórakoztató táncmű. Emberi indulatokat, küzdelmeket is ábrázol, megfigyelhetők benne egyén és csoport konf-

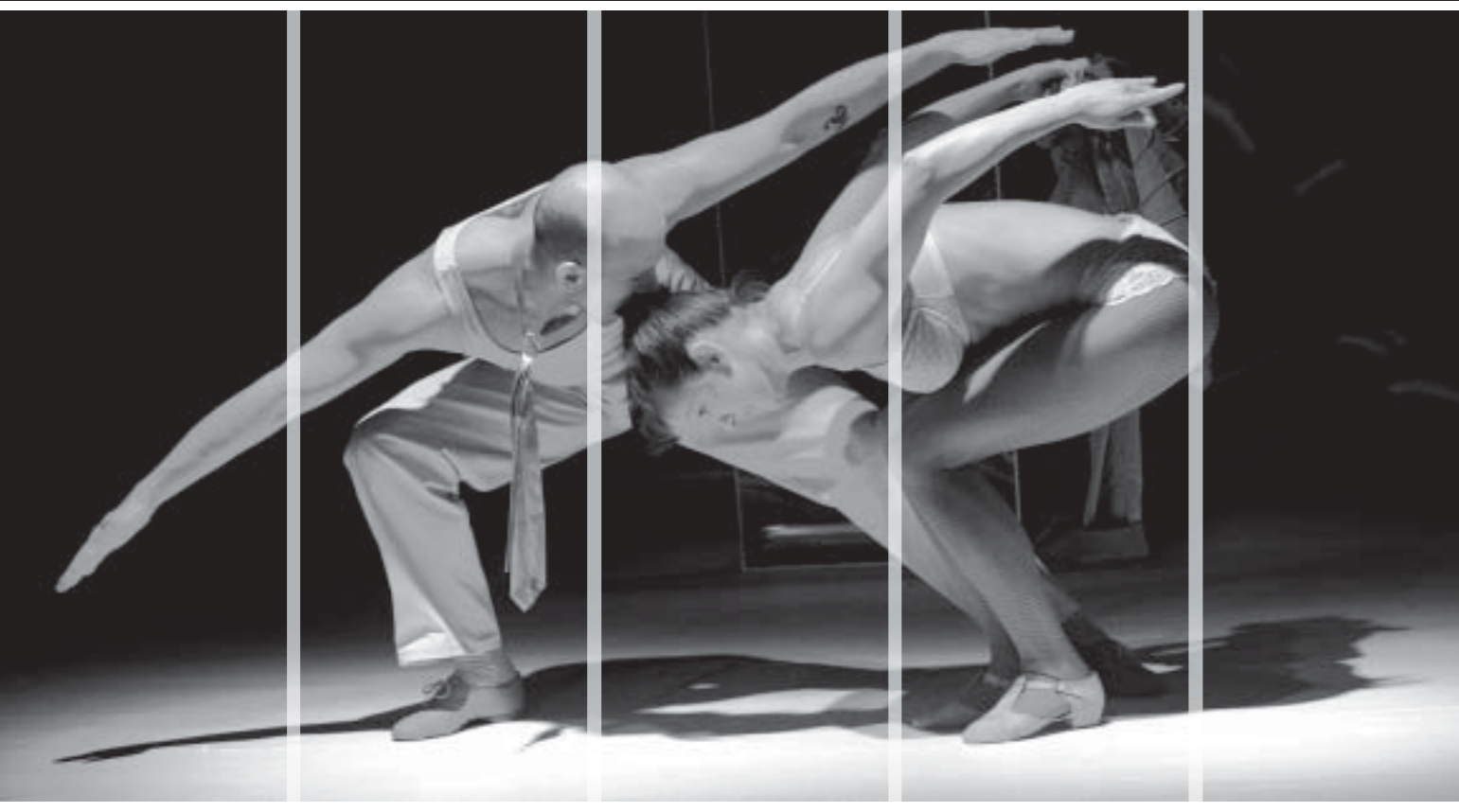
Hasonló a véleményem Krámer György *Rómeók és Júliákjáról*. Krámer ebben a koreográfiájában nem nagyszínpadi látványelemekkel, jól ismert, kedvelt zenével és hatásos ösztáncokkal operál (mint Kozma a *Carminában*), hanem szerelmi motívumokat igyekszik intellektualizálni, tartalmas gondolatiságot „még elfogadhatóan modern” látvány-, mozgás- és nyelvi kontextusban akar populárisan megjeleníteni. Kozma *Carmina*-útja azért eleve zsákutca, mert a helyi emberi, tárgyi (és anyagi) adottságokkal lehetetlen előadásának műfajstílusában magas színvonalat elérnie (még az sem derül ki, hogy ő maga koreográfusként mire lenne képes), Krámer *Rómeókja* meg – finomam szólva – azért nem nyit meg távlatokat, mert koncepciója óvatosan toporog a köztes létben, se nem bab, se nem hús, a széplelkeknek helyenként frivol, a bizarr élményekre vágyóknak laposan szentimentális, a kortárs szemléletűeknek konzervatív, a konzervatívoknak idegesítően modernkedő. Magamról, Shakespeare-ről vagy a világról ugyanúgy nem tudok meg belőle semmit, mint a *Carminából*, ráadásul itt még elringatózni sincs esélyem, mert ahhoz meg rendszeresen elidegenítenek.

Az előadás vége felé, amikor Krámer elmondja Shakespeare LXVI. szonettjét („Fáradt vagyok, ringass el, óh, halál: / Az érdem itt kol-dusnak született / És hitvány Semmiségre pompa vár / És árulás sújt minden szent hitet...” – Szabó Lőrinc fordítása), azt hittem, végre történni fog valami. Úgy éreztem, a tagozatvezető-koreográfus-rendező mögöttes üzenetet fogalmaz meg, kritizálni akarja korát, konkrét környezetét, a világot, amelyben mindannyian élünk. De érzésem csak kósza érzés maradt, a motívum ilyen irányban nem nyert kifejtést, többértelműnek is vélhető szavai súlytalanul elpárolognak a show-nak gyenge, kifejező erejű táncnak tartalmatlan fináléban.

Az elmúlt évad látszólagos irányváltásának, felhígulásának okait ebben az írásban nem tisztem találgatni. Azt a véleményemet viszont határozottan megfogalmazom, hogy a Miskolci Tánctagozatnak csak akkor van esélye figyelemre méltó produkciókat bemutatni, ha (saját, vagy meghívott) alkotói Edward Bondéhoz hasonló színházfelfogásban gondolkodnak, és a helyi, potenciális erőforrásokat markánsan kihasználják. A Bondéhoz hasonló színházfelfogásra az is jellemző, hogy helyi, húsba vágó kérdésekkel foglalkozik (hisz a nézőt vagy áttételesen, vagy közvetlenül, de a saját élete érdekli), ráadásul a helyi érték ugyanolyan könnyen általánossá válhat, mint

az általános helyivé. Krámer régebbi miskolci munkáit, például a *Vasgyári capricciót* vagy a *Petruska labort* nézve sokszor éreztem úgy, hogy ezt a fajta kortárs táncszínházat képesek magukénak érezni a hagyományos színház mellett/helyett más, sajátosabb élményt (is) várók, köztük a színházat most kóstoló fiatalok. Kozma Attila a *Cippollában* pedig nagyszerűen kiaknázott egy helyi adottságot: Majoros István mívés, klasszikus táncstudását beszédesen ellenpontosította a fiatalabb generációk stílusával. A 2009-es „tagozatalapító” bemutató két darabja (Kozma *Yermája* és Krámer *Exodus*) is méltó módon folytatta a közelmúlt értékes miskolci tánc hagyományait, amennyiben kort, környezetet, emberi viselkedést vizsgálni igyekvő, gondolkodásra készítő kérdéseket fogalmazott meg érthetően és élvezhetően. Általuk biztosan ment a világ elébb.

És menni is fog Miskolcon, ha a múlt évad két premiere nem egy eljövendő, új korszak izlését és színházfelfogását jelzi előre. Hallani, hogy a színház vezetősége jövőre meghívja a világhírű izraeli koreográfust, Rami Be'ert. Biztos vagyok benne, hogy az alkotó a helyi adottságokból és értékekből fog kiindulni, és nem saját együttesének (világ)színvonalát akarja majd rögtön viszontlátni. Akármilyenre sikerül miskolci bemutatkozása, arra már most mérget vehetünk: „jó multság, férfi munka” – lesz.

alapuló kölcsönös átverés kitűnően működik (ti el akartok hitetni magatokról valamit, nekünk meg akkor alakul ki a komfortérzetünk, ha el is hisszük azt – lásd Vörösmarty: „Irtózatos hazugság mindenütt!”). Mielőtt bárki azt gondolná, hogy tagadom a Miskolci Tánctagozat létjogosultságát, sietek leszögezni: egymást átverő, kölcsönös hazugság jószérivel csak a szórakoztató műfajok esetében alakulhat ki, tehát nem a Tagozat meglétét kérhözhatom, hanem a *Carmina* fémjelezte irányt tartom rossznak. A szórakoztató tánchoz ugyanis viszonylag könnyű érteni: a laikus nézőnek is egyértelműen jobban tetszik a jobb és színvonalasabb, mint a kevésbé jó előadás. Ráadásul szórakoztató műfajban csak általános érték létezik, helyi érték nincs, vagy csak

liktusai, értelmezhető párkapcsolati motívumok is érzékletesen megjelennek benne, figyelmes fogyasztója átélheti a magányt, a csalódást, a kirekesztettséget és a boldogságot, együtt érezhet mindezek áldozataival és élvezőivel. Mindemellett az előadásán semmit nem tudtam meg önmagamról és az engem körülvevő világról. Szándékosan nem semmi újdonságot írtam, mert bardság lenne minden esetben újdonságot elvárnom, de más-más aspektusokat, az átvilágított jelenségek újabb és újabb fénytöréseit minden színházi előadásán szeretném megkapni. Ha meg kikapcsolódásul szórakoztató táncra vágyom, technikásabb táncot, látványosabb koreográfiát és látványvilágot, valamint sokkal jobb táncosokat igénylek.

